

Nije malo simbolike u pisanju o sarajevskoj deponiji otpada dok izlaze preliminarni rezultati opštih izbora u Bosni i Hercegovini. Naročito kad se prisjetimo da su predizborni programi u Kantonu Sarajevu, koliko se o programima može govoriti, vrlo malo konkretnoga ponudili za obnovu sarajevske komunalne privrede koja je u raspadu. S intenziviranjem problema deponije, može se reći da to raspadanje sad konačno i doslovno - vonja.

Deponija otpada smještena je u nekada rubnom području Sarajeva, ali se grad u međuvremenu proširio i deponija sad graniči s vrlo živahnim i napučenim naseljima u opštini Novi Grad - najmnogoljudnijoj opštini od četiri tzv. gradske. U toj činjenici mnogi iz navijačke skupine FGR ("fina gradska raja", eufemizam za malograđansku srednju klasu s pedigreeom Sarajlije iz 1980-ih) vide opravdanje za aktivno negiranje problema deponije, odnosno brkanje uzroka s posljedicom; ljudi koji su se naseljevali oko deponije, veli FGR, "sami su sebi krivi" što su bespravno gradili. Tzv. bespravna individualna stambena gradnja u Sarajevu međutim direktna je posljedica napuštanja modela društvene stanogradnje: siromašnim slojevima, često iz izbjegličke populacije, nisu ponuđena radna mjesta ni stanovi, već su podsticani da ilegalno grade objekte. Poviše muha je tu stradalo od jednog udarca: opštine ne ulažu u infrastrukturu - sredstva se čuvaju za ulaganje u infrastrukturu oko investitorskih naselja, a vlast stanovništvo godinama drži (politički) u šaci, pod prijetnjom rušenja kuća.

Protivno onom što se da čuti i od lokalnih društvenih analitika-hobista i od nadležnih institucija, prvenstveno Ministarstva okoliša, prostornog uređenja i stambene politike Kantona Sarajevo, problem sarajevske deponije postojao bi i da se deponija nalazi u nedodijeli, prosto zato što smrdi, a sanitarna deponija jednostavno - ne smrdi. Tako je i postalo jasno da svojevremeno uređena deponija glavnog grada Bosne i Hercegovine to više odavno nije, iako nadležni bez imalo oklijevanja tvrde suprotno. Kako kažu stanovnici obližnjeg naselja, prvih godina su mogli uz ogradu područja deponije kafu piti kao da je s druge strane ograde đul-bašča, a ne smeće. Sada se kafa ne pije ni pet kilometara dalje bez udisanja amonijačkih nota vonja raspadajućeg otpada. S tim da je vonj ponajmanji problem, iako najprimjetniji.

Pogon nikada nije proradio

Posljedice života kraj ovakve deponije kreću se, naime, od ozbiljnih do najozbiljnijih.

Eksplzija djeluje kao najcrnji scenario i većini se čini malo vjerovatnom, jer se već zaboravila eksplozija koja je ubila nekoliko osoba početkom 1980-ih godina. No deponije, čak i uređene, nose mnoštvo drugih i dugotrajnih rizika, a neuređene su rasadnik opasnosti: ocjedne vode zagađuje riječne tokove i podzemne vode; dim iz požara je visoko otrovan i može uzrokovati tumore, genetske poremećaje i oboljenja disajnih organa; pepeo se dugo

zadržava u tlu, vodi i na biljkama, te može uzrokovati teška oboljenja.

Spomenuto vrijeme đul-bašče produkt je poslijeratne donatorske obnove. Problem deponijskog gasa potpuno je riješen 2001. godine, a smeće je (uglavnom) propisno odlagano. Pogon za prečišćavanje ocjednih voda međutim nikad nije proradio, iako su uloženi ogromni novci. Do dana današnjeg ostaje nerazjašnjeno ko je krivac. Prije desetak godina međutim deponiji počinje otkazivati mehanizacija, 2011. godine prestaje raditi uređaj za pravljenje električne energije od deponijskog gasa, a 2013. godine otkazuje i baklja odnosno pogon za otplinjavanje. Okolinska dozvola u međuvremenu ističe i ne biva obnovljena, što je manji problem od toga da je i prvobitno izdata isključivo na temelju obećanja koja nikad nisu održana.

Sarajevo za bogate i Sarajevo za siromašne

Otkud tako nagli raspad svega? Otud što se iz godine u godinu sve manje i manje novca iz javnog budžeta ulaže u održavanje komunalne infrastrukture uopšte, pa i deponije. Rezovi su drastični, iako sarajevski budžet primjetno kvasa iz godine u godinu. Tu dolazimo do suštine problema komunalne privrede u Sarajevu, i ne samo u Sarajevu. Baš kao i javno zdravstvo i javno školstvo, javna komunalna preduzeća i infrastruktura kojom upravljaju se urušavaju namjerno, tj. strateški i sistematično tako što im vlast smanjuje priliv sredstava iz javnog budžeta. Bez tih sredstava, preduzeća funkcionišu na minimumu, ali ne mogu ulagati u održavanje postrojenja, mehanizacije i infrastrukture. U slučaju sarajevskog vodovoda, to je dovelo do svakodnevnih redukcija vode tokom ljeta prošle godine – no ne i do reagovanja bilo pozicije bilo opozicije. A u slučaju sarajevskog gradskog prevoza tek treba da se vidi do čega će dovesti.

Za sve ovo vrijeme, kroz kantonalnu skupštinu prolaze godišnji izvještaji o radu komunalnih preduzeća. Pozicija šuti, a opozicija (eventualno) postavlja pitanja o profitabilnosti preduzeća. Niko ne spominje da osnovna funkcija ovih preduzeća nije pravljenje profita nego pružanje usluga stanovništvu kako bi život u gradu bio dobro organizovan, u interesu svih koji u njemu žive i borave. Urušena preduzeća naravno ne mogu niti pružati odgovarajuće usluge niti generisati taj obožavani profit. U javnosti se tako stvara animozitet prema preduzeću kao nekorisnom raju za stranačke “uhljebe” (u čemu ima istine, ali je i to posljedica a ne uzrok problema); preduzeće dalje propada i sve to vlastima otvara prostor za priču o neizbježnoj propasti i dugovanjima koja se ne mogu pokriti iz budžeta. Uporedo s pričom o propasti, tada se plasira priča o restrukturiranju, te uvođenju privatnih investitora kao jedinom rješenju, a sve po modelu javno-privatnog partnerstva.

Zapuštanje radi privatizacije

Kako se pokazuje na primjeru Sarajeva, ustanovama će u realizaciji tog nauma spremno

pripomoći strani konsultanti. Tako se nedavno moglo čuti da će sarajevskim vlastima u rješavanju komunalnih problema pomagati ni manje ni više do Price Waterhouse, globalni privatizator, čemu je prethodilo iznenađujuće interesovanje bivšeg ambasadora Vel. Britanije Edwarda Fergusona za jad i čemer naših komunalija i finansiranje programa obuke državnih službenika za (buduća) javno-privatna partnerstva.

Čuti se naravno o tome da je javno-privatno partnerstvo omiljena shema za naredni talas privatizacije, a čuti se i zato što je upravo privatizacija pogonska sila dugogodišnjeg uništavanja komunalne privrede. Privatizacije radi zapušta se komunalna privreda, dok se budžetska sredstva usmjeravaju u infrastrukturu luksuznih naselja. U svim silnim opsesivnim lamentima nad "etničkom podijeljenošću", domaći i strani analitičari obavezno preskaču taj dio o gradu za bogate i gradu za siromašne. U pogledu toka samog procesa praktično nema razlike između tzv. nacionalističke pozicije i građanske opozicije. Jedni namještaju pogodnosti svojim tajkunima, a drugi misle da su luksuzna naselja dio strategije razvoja, baš kao i (latentna) privatizacija komunalne privrede. Jedini koji progovaraju su isti oni za koje analitičari vele da su apatični glasači uvijek vladajućih stranaka.

Sjeme otpora

Ljudi iz naselja oko Smiljevića već u dva navrata digli su se na proteste zbog problema deponije. Prvi protest desio se 2016. godine, ali su lokalni čelnici iz Stranke demokratske akcije uspjeli da ga umire obećanjima, a i donekle iskoriste kao municiju za unutarstranački obračun. Ovog ljeta, baš pred same izbore, komšiluk se ponovo pobunio, ali ovoga puta s punom sviješću da vlasti ne samo da krađu no i sasvim otvoreno lažu - npr. da je tako smrdljiva deponija sanitarna. Pokušaji nadležnih da slučaj zataškaju ovoga puta nije uspio: ljudi su tražili i dobili obraćanje u kantonalnoj skupštini gdje su imali priliku da podsjetu Skupštinu, ali i javnost, i to netom pred izbore, na sve što skupštinski zastupnici, pozicija i opozicija združeno, nisu uradili za grad.

Nedugo potom, uz pomoć drugova iz Udruženja građana Eko akcija, organizovana je i javna rasprava, na kojoj se nadležni nisu pojavili čak ni u svojstvu kandidata na izborima. U međuvremenu na sarajevskoj deponiji, neuobičajeno stidljivo i tiho za predizborni period, počeo je ponovo raditi pogon za otplinjavanje. Nije se desilo grandiozno otvaranje kao prije koju godinu kad je otvarano parče trotoara pred Predsjedništvom, što bi se očekivalo s obzirom na zahuktalnost predizborne kampanje. Nije u pitanju neka iznenadna samozatajnost lokalnih vlasti: pogon radi više simbolički, gotovo eksperimentalno, i ni slučajno ne predstavlja neki veći korak ka potpunom rješenju deponijskog plina koji može izazvati eksplozije u tom dijelu grada. A imajući u vidu žestoke reakcije stanovništva, nema sumnje da crvene vrpce i crveni ćilimi ne bi naišli na razumijevanje ovoga puta.

Izbori su nakratko zaustavili kampanju, ali da se primijetiti da ljudi nisu voljni tek tako odustati. U gradu polako jača svijest da stranke možda žive za dan izbora, ali nama valja preživjeti i sve one dane između, i to s njima kakvi već jesu. A za potrebe nezajažljivih analitičara lokalnih zbivanja, tako prijemčivih za kulturološke naricaljke, vrijedi naglasiti da je na netom prošlim izborima svega čvrtina birača s biračkog spiska iz ovih naselja dala glas 20 godina vladajućoj SDA, iako se baš ovi krajevi uvijek ističu kao “nepopravljivo esdeaovski”, uz prigodne pogrde na račun njihovog obrazovnog i socijalnog statusa, te “građanske svijesti”. Reklo bi se, da ima opozicije, bilo bi i glasača.

“Ne smeta nam spavat Bakir nego naši domaći...”

Sarajevska deponija je samo najočigledniji primjer, između ostalog i zato što Kanton Sarajevo raspolaže godišnjim budžetom od 800 miliona KM (preko 400 miliona eura), pa je sasvim jasno da nebriga o odlaganju otpada nije pitanje manjka novca, već pitanje politike opštinskih i kantonalnih vlasti. Širom BiH ima mnoštvo gorih primjera. U Goraždu je nedavno iz dana u dan gorjela deponija, locirana na kilometar i po od centra grada. U Konjicu je deponija samo 400m udaljena od centra grada, a sve vode koje se iz smeća cijede završavaju u rijeci Neretvi. Bihać ima gradsku deponiju koja je po svim parametrima zapravo divlja, jer se nalazi svega 4km od rijeke Une i nije ništa drugo do komad livade na koji se istresa smeće. Obližnji Cazin, Bužim i Bosanska Krupa smeće voze na jednu livadu, odakle se sve otpadne vode cijede u Unu.

U Mostaru postoji regionalna deponija, ali mnoge opštine izbjegavaju plaćanje deponijske naknade tako što otpad odlažu po selima, bez saglasnosti stanovništva i na divlje. Tako opštinsko komunalno preduzeće iz Širokog Brijega svakodnevno pali otpad u blizini grada, što je jednu stanovnicu opštine ponukalo da ljetos objavi ovaj komentar na stranici jabuka.tv: “...Skoro svaku noć gori kod tzv. kolektora pod blagoslovom gradskih vlasti. Ne može bit da za to ne znaju i da se mi trujemo iz noći u noć. Evo ja sam noćas mislila zvat i policiju, ali bi mi se smijali pa nisam, i hitnu suprugu koji nije spavao do zore jer mu je bilo slabo od smrada koji je ušao u sobu (...) Čudite li se otkud rak toliki, e pa nemojte više. Vidite da nam ne smeta Bajaga spavat ni Bakir nego naši domaći, otrovan zrak, voda i hrana. Sramota.” Možda nas dijele političari, ali nas smrad sasvim sigurno ujedinjuje, baš kao i redovi na onkologijama širom zemlje.

Ćumumom protiv smeća

Deponije međutim nisu bile valuta u predizbornim programima ove godine. Umjesto uređenih deponija, glavno obećanje ljudima BiH (opet) je bio nastavak izgradnje autoputa, uz gromoglasno odobravanje evropskih namjesnika u zemlji. Kao što smo pisali u biltenu Jedan grad, jedna borba, uređenje kompletnog sistema odlaganja otpada u cijeloj Bosni i

Hercegovini koštalo bi taman koliko 25 kilometara tog autoputa, za koji je još uvijek nejasno šta će donijeti ovom društvu, osim što će bogati brže stizati na vikende na moru. I osim što će nam Evropska unija nimalo nježno i nimalo milosrdno za njega prodati svoje kredite. Da ikoga zanima dobrobit stanovništva, koju tako često spominju izaslanici Evropske komisije, valjda bi prioritet bio prestanak trovanja ljudi i njihovog okruženja. Možda bi se tada neko od vajnih polisi-mejkera sjetio i da u mnogo hvaljenu strategiju EU za Zapadni Balkan umetne koji redak o zaštiti okoliša, da tako bar zamaskira strategiju koja u zemlju dovlači kredite, a iz zemlje odvlači radnu snagu i resurse.

Dok se prebrojavaju glasovi za buduće koalicije, na Sarajevo i ostale gradove pada jesenski smog, zagušljiviji no ikad, jer je drvo za ogrjev poskupjelo i ljudi lože ćumur. To je odgovor države na vonj otpada - klin se klinom izbija, smradom ćumura protiv smrada smeća.

Izvor: bilten.org